

Abdulla Qodiriy va o`zbek romanchiligi

Адиблар хиёбонидаги ўйлар

АБДУЛЛА ҚОДИРИЙ ВА ЎЗБЕК РОМАНЧИЛИГИ (Ўзликни англаш мажмуси)

Жаббор ЭШОНКУЛОВ,

ЎЭФ Алишер Навоий номидаги
Давлат адабиёт музейи директори,
филология фанлари доктори, профессор

канәдәй шкод намунасас ҳам ўзликни англа-
тишига хизмат этүечи бадый асар бўла-
оладими? Анбатта, ўй.

Бадий асар ҳақидә гап кетганда, биз
канәдәй асрларни ҳақиқий адабиёт, деб
бөхолашумиз керак, дебан сеюловга жаёб

килади. Чала ва чуч-
мал адабиёт дубини
ўтмаслаштирибди.

Жамиятнинг эстетик бўйи дәвлат ҳуду-
ди каби мустаҳкам мухофаза қилинши
ва муттасиғ ўстамириб борилиши лозим
булан маънавий мунқидр.

Шахси шаклланмаван, иччи "мен ў кул
қилинсан, ҳар қандай замонега ва сиёсатга
ўзини тез мослаб биладисан ёзувчи худ,
озод инсон руҳини тасвирилай спормики?

Иккодор изланиши ўйлабди матгу-
ниятлам уйнил ҳизни шинайекам галабани

тортиб, узок, ўлқапларгана
етиб борди. Абдулла Ҳаж-
хор хотираларида ўтган
асрнинг 30-йилларидаги "Ўт-
кан кунлар" татар қаддошларимизнинг
ҳам энг севимли асарларидан бири бўл-
ганини, адабиёни "Абдулла оби" деб ёзъоз-
лашганини кайд этди.

"Ўткан кунлар" романнинг шу қадар
шухрат топлишининг сирқ-синонати нима-
да? Назаримизда, бу саволга жавобни
романнинг ўзидан, адидан котган хоти-
ралардан излашимиз зарур. Атоғли
алибиминг Абнитла Клипидай: "Моломни

вокеликка муносабатда оғза-
ки икро анъянларини риоя
этиш, вокеликкин элини фор-
мулалар асосига дуриш мун-
хих хисобланса, "Ўткан кун-
лар" мисолида биз романда
ижодкорнинг куввати, бадий имкония-
тидан келиб чишиб, вокеликка тамомила
янгина бир ёндашуни кўрамиз.

Романга хос тафакур, тип, услуб, ҳа-
рамон ва характерлар талинин ҳамда, энг
муҳими, вокеликни поэтик идроқ этишда
бошча жонлардан тамомимда фарорлики.
Онинг эмигъони шун бўниша изғлий жашн-

шавфатсиз реалистик услубда тасвирла-
нади. XIX асрдаги Туркистон тарихини кўз
одимимизда энниятдаги зазали мавзу

— зазулик сабаби, бўргуллик, ва загулик,
зоир ва ботин ўртасидаги кураш роман-
ни Отабек ва Ҳомид, Кумуш, Зайнаб,
Юсуфбек ҳожи ва Азизбек. Мусулмон-
кул ўртасидаги кураш сифатида бадий
тимсолий тарафа шу даражада инжад акс
этанинг хар саҳифасида биҳаракамон-
ларнинг руҳигига янада яинирон, кириб
борамиз, бу холат тўйғуларимизга таль-
сир қилиди ва асар воҳеларни,
ҳаракамон кечинмаларидан хис этамиш.

Романда иштирок этган ўт-
тига яхин образ ўз киёфаси,
ўз характери, ўз нутига эга.
Бири иконачинин тақор-
ламайди. Асардаги Отабек,
Кумуш, Юсуфбек ҳожи,
Ўзбекийм, Ҳасанали, Оф-
тобойим каби ижобий, Ҳомид,
Жаннат каби сабий образ-
ларнинг таҳзиби киёфа тасвири-
дан тортиб, уларни нутигига
ча табий, ўзига хос, маҳорат
билин ёритиб берилган:

Бугунги дунё адабиётининг энг етакчи
насрла хос воҳелини полифоник ёндашув,
ичи монолоп, психологик таҳлил изларини
биз иш аввал "Ўткан кунлар" да кўрамиз.
Роман бош ҳаракамони Отабек ва Кумуш-
нинг руҳиги хотилини фикримиз-
нинг яхул далили була олади.

"Ўткан кунлар" структураси шу дава-

